

Որ հեռուէն ստուերին մէջէ կը կարմրէ,
Ու կը ներկէ շուրջ շրջակայքը բոլոր.
Այսպէս բնութիւնն՝ անգիտակ,
Մարդուն և իր հին անուանած դարերուն,
Եւ պապերն վերջ թոռներու յարգման,
Կը մընայ միշտ կանաչ, և կամ մանաւանդ
Կը յառաջէ այգեան երկար բնթացքով,
Որ հաստատուն կը թընի:
Կ'իյնան թաղերն անդին, կ'անցնին ազգ, լեզու,
Ան շի տեսներ զայն, ու մարդն
Անանցութեան պարծանքն անձին կը շարթէ:
Իսկ դու, հեղին կենդանայ,
Որ թուփերովդ հոտաւետ
Կը զարգարես մերկ կողոպուտ այս դաշտերն,
Անգամ ու մի անգ արիւն դուն ալ մեռնիս
Ըստդրերեւայ կըրակին,
Որ դանաւով վաղ իսկ ծանօթ տեղէ իրեն՝
Պիտի կակուզ մացաներուդ քու վըրան
Փռուե ազաւ վերարկուն,
Ու մահաւոր բեռնաւ տակ
Պիտի ծըռես անմեղ զլէնիկդ՝ հեզաբար.
Բայց մինչեւ ան ստան արիւն լեզբքիս
Զուր՝ ապագայ բընաւորին դուն առնէս
Պաղատելով վատաբար.
Ոչ ալ շաբուշ գոռոզութեամբ արիւն դուն
Վաղես աստղերը դէպ ի շեշտ, և ոչ ալ
Անապատն վըրայ, ուր գուն դիպումածով
Թէ՛ բնակութիւնդ ու թէ՛ ծնունդդ ունեցար.
Բայց աւելի իմաստուն,
Եւ աւելի հըզոր քան մարդը եղար,
Որովհետեւ քու բողբոջներդ տըկար՝
Չընթածեցիր բախտին և կամ քու ձեռքով
Անմահութիւն ըզգեցած:

Թրգմ. Հ. Ա. ՂԱԶԻՎԵՆՍ

Թ Ղ Ա Կ Ց Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն ՀԱՅՃԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ

«Սոյնհանգակ»ի 2294 թուին մէջ՝ Գ. Գուր-
գէն «Ուղղագրական» հատուած մը կը նուիրէ՝
լրագրութեան մէջ մուտ գործած լեզուական
սխալներուն: Ի միջի այլոց՝ կը հանդիպինք նաև
հետագայ դիտողութեան.

«Գաղղիերէն académicien և académique ծա-
նօթ բառերը, որ ունին հարկաւ տարբեր նշանա-
կութիւն, իրար չփոխելով՝ կը թարգմանեն հա-
ւասարակէս ակադեմիական, մինչդեռ առաջինը
թարգմանուելու է ակադեմիկական, և երկրորդը
միայն՝ ակադեմիական: Չեմ գիտեր թէ մեր ա-
կադեմիկականը կարծեքն ինչ է այս մասին»:

Հայերէնի մէջ գոյութիւն ունի իկկան ձեւով
ածանց մը, ոչ միայն այն բաղադրեալ բառերուն
մէջ՝ որոնց արմատն արղէն իկ ձայնն ունի, (Հմմտ.
Երկդ-հան, Պաղղիկ-հան), այլ և իբրեւ համա-
պատասխանող յս. icaosի, և ֆր. — icienի. (հմմտ.
Պերիպատիկիան — περίπατος, péripatētiōn.
Պերիպատիկիան գործածած են Էդնիկ և Եսեւ-
բիոս: Հմմտ. և զմուտսիկիան, և այլն):

Ըստ այսմ՝ Գ. Գուրգէնի առաջարկութիւնը
կը համաձայնի հայ լեզուի պահանջներուն:

Այլ է խնդիր՝ թէ պէ՞տք է արուեստական
համաձայնութիւն մը գոյացնել — ի սէր յստա-
կութեան—ique ածանցը՝ միշտ իկ թարգմանուելու,
և, գաղղիերէնի դրութեամբ՝ հաւ յաւելուածն
ընելու՝ այս ինչ արուեստը կամ գիտութիւնն
ունեցողները նշանակելու համար: Բայց ըստ
այսմ՝ Académique պէտք է ըլլար Ակադեմիկ,
(ոչ Ակադեմիական) և Académicienը՝ Ակադեմի-
կեան:

Սակայն այսպիսի համաձայնութիւն մը գո՞ւուա-
րին է կազմուիլ, քանի որ

Ա. Այդ դրութիւնը բոլորովին այլազգի պի-
տի ըլլար իր ծագմամբ.

Բ. Իկ ածանցը իր փոքրկացուցիչ պաշտօն-
ներն ունի և կարելի չէ զինքը նոր պաշտօնի
հրաժիրել: Politique բառը կարելի է ֆաղաբիկ
թարգմանել փոխանակ ֆաղաբականի, կամ քա-
ղաքագիտական...

Գ. Physicien բառի համապատասխանող է
հայերէնի մէջ՝ Բժիշկ (φύσις-icaos = φύσις ձեւէն)
և ոչ Բժշկական, ինչպէս պիտի ըլլար եթէ բա-
ցարձակ կանոնով մը՝ — icienը միշտ — իկկան
թարգմանուէր:

Տեսնենք այժմ—ական ածանցի գործածու-
թիւնը:

Հա կարող է թէ՛ գոյականներ կազմել (Զօր-
ական, Պաղատական), և թէ՛ ածականներ (տի-
րական, աստուածական, և այլն):

Ըստ այսմ՝ Ակադեմիական կարող է նշանակել
թէ՛ Académicien և թէ՛ Académique:

Լեզու մը կարող է երկու իր՝ միեւնոյն բա-
ռով բացատրել, մինչդեռ ուրիշ լեզու մը, աւելի
բաղադար, իրերուն թուովը՝ բառեր կրնայ ունե-
նալ: Անբարձեշտ չէ Académicien և Académique
բառերը չփոխիլ — ինչպէս հարկ էր տեսնայ
մեծարդոյ Գ. Գուրգէն — Ակադեմիական բառը
թէ՛ իբրեւ գոյական՝ և թէ՛ իբրեւ ածական գոր-
ծածուելու համար:

Ունինք սակայն ածանց մը՝ եւսն, որ կարող է
հաւասարակէս գործածուիլ թէ՛ ընտանեկան (Բա-
միկոնեան) թէ՛ գաղափարական, (Պաղղիեան,
Պոդոսեան, Ապոդոսեան) և թէ՛ տեղական (Խոտա-
լեան) յարնութեանց համար:

Եթէ անհրաժեշտ նկատուի առանձին ձեւեր
յատկացնել Académicien և Académique բառե-
րուն՝ ահաւասիկ Ակադեմիական և Ակադեմիկական
ձեւերը: Ակադեմիկեան բառը, կուստոյոյի իմաս-
տով, աւելի դիրքագործածելի է անշուշտ քան
Ակադեմիկեանը, և օրինաւոր է՝ արմատը (Ակա-
դեմոս) յատուկ անուն մ'ըլլալով, Բայց քանի
որ գեղեցիկը կը փնտոռի և ոչ թէ հինը, քանի

որ կ'ուզուի մոռացութեան յանձնել իզկէկազ գործածած Պերիպատիկականը, ինչո՞ւ ձեմական աւմենէն լաւ ձեւը՝ նկատողութեան շարունակ։

Յամենայն դէպս՝ Ալյադեմականի ընդհանրացած կրկնիմաստ գործածութիւնը՝ կարող չէ դատուի սխալներու այն շարքին մէջ՝ զոր իրաւամբ մատնանշած է մեծարգոյ Յ. Գուրգէն։

Ի.

ՀԱՆԳԱԾ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Ապահով եմ որ Բագրմովկայի իմ ընթերցողներուս մէջ պիտի գտնուին մէկ երկու հոգի որ որոշ գաղափար մը չունենան Ոսկեփորիկներու մասին և պիտի ներեն ինձ զայն իրենց բացատրել։

Ալէկ ու աղուական անուն մը կը հնչէ Ոսկեփորիկ, այնպէս չէ՝ Առջի լեւուռն բանաստեղծ մը պիտի կարծէր թէ մակդերն եղած ըլլայ զուարթածաղիկ տղաքներու։ Ստուգաբանութիւնը աւելի ճիշդ պիտի կոտակէր ընչաքաղց մը, որ իսկոյն մտքէն պիտի անցնէր Քիլիի հարուստ բովերը, ուր քիչ մը փորել միայն պէտք է ոսկին հաւաքելու համար, կամ նոյն իսկ ոսկին պէտք է փորել։

Բայց հայկական ոսկեփորիկները բոլորովին տարբեր բաներ են։ Չանոնք քրքրող պիտի գտնէ նոր խօսքեր՝ որ միտքը կրնան կէս մը կրթել, կէս մը զուարճացնել, կէս մը ընդարձակել, կէս մը լուսաւորել, բայց պիտի չգտնէ հատիկ մ'ուկի որ փորը կշտանայ։ Ալփասլաններն ու լէնկթիմուրները մեր աշխարհէն ոսկիները տարին ու փորերը դատարկ թողուցին։

Կարծեմ ընթերցողն հասկցաւ թէ Ոսկեփորիկ ըստածնեքը տեսակ մը հին գիրքեր են, հին ձեռագիրներ։ Բայց ինչ որ զարմանալի կայ այս հատորներուն մէջ, — ծաւալով միշտ փոքրիկ ըլլալով՝ ստիպուած եմ փաղաքական բառերով որակել զիրենք, — և ինչ որ իրենց հմայքը կը կազմէ, իրենց պարունակութիւնն է, անօրինակ կերպով անսովոր։ Բուրաստան

մը պիտի ըսէիք ուր մոլախոտն ու ծաղիկը ճովէնով անած ըլլան, — բով մը պիտի ըսէիք՝ ուր քարի, հողերու կոյտին մէջ միշտ կրնաց յուսալ աղամանդի մը հանդիպելու, — հնավաճառի խանութ մը վերջապէս, որու աղամոդ խանափնդութեան մէջ վարժ աչքը պիտի չուշանայ հանգչիլ արուեստագէտի մը բանուածքին վրայ, թերեւս հրաշակերտ մը։ Երես առաջին՝ էջ մը հին պատմութիւն, էջ երկրորդ՝ կտոր մը օգրեւելութաբանութիւն, ըստ հնոց։ Հոս քանի մը յունարէն բառեր, անվերջապէս տակը՝ պարսկերէն, լոկ վերնագիր մը՝ միշտ հայերէն գրերով։ Աստուածարանական էջ մը միտք մինչեւ երրորդ երկինք կը բարձրացնէ. դարձուր թուղթ, տուն մը Հաֆիզէն կամ Նահապետ Քուշակէն զայն իշուցեր է արդէն նիւթին ամենէն զգալի խորերը. և պատմութիւններ ոտանաւոր և պատմութիւններ արձակ՝ երկու տեսակն ալ միշտ անտեսուած, բայց անոնց մէջ է մանաւանդ որ կ'արտաշնչէ ցեղական ոգին։

Ասանկ խառնուրդի մը մէջ կը յուսայի շատ բան գտնել, բայց երբէք մտքէս չէր անցնէր հանդիպիլ այն բանին որուն հանդիպեցայ։

Այս ոսկեփորիկներէն մէկն էր որ կը խառնէի. որոշ չկրցայ գտնել որ թուականին գրուած, բայց հաւանօրէն ոչ շատ ուշ քան եօթնետասներորդ դարը։ Էջի մը դիմաց, որ դեռ բան մը պահած էր ծուխի հոտէ, ընազդարար երկայն կեցայ և յուշուեցայ. Հանդիպած էի պատմութեան մը՝ զոր խոր մանկութեանս, հայրենի վառարանին ճով, ձմեռուան երկայն գիշերներուն, լսած էի մեծ մօրս բերնէն, — և որ՝ զանկաբանները պիտի գիտնան թէ ուղեղիս որ բջիշին մէջ՝ անապական թաղուած միացեր էր։ Թար և յարմար լսածս չէր, անոր արուճանակն էր. բայց ունենալով այնչափ գիծեր որ անոնց հանգիստութեան վրայ տարակոյս չէր թողուր, — ճիշդ ինչպէս երբ տարիները մարդս բոլորովին կը փոխէն, այնայայլ կը թողուն մէջը դեռ բան մը, գիտակցութիւնը՝ որով կը համո-